



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

26 stycznia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)
SSN Dariusz Pawłyszczke (sprawozdawca)
SSN Beata Janiszewska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 26 stycznia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Toruniu
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 28 maja 2020 r., I ACa 937/19,
wydanego w sprawie z powództwa A. K.
przeciwko Skarbowi Państwa - Sądowi Okręgowemu w Toruniu
o zapłatę

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. przyznaje adw. T. C. od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w Gdańsku 2700 (dwa tysiące siedemset) zł, w tym należny podatek VAT, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej w postępowaniu kasacyjnym.**

(A.T.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 5 czerwca 2019 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku oddalił powództwo o zapłatę odszkodowania 25 000 zł i zadośćuczynienia 50 001 zł za bezprawne zarządzenie wykonania zawieszanej kary pozbawienia wolności.

Sąd ustalił, że powód został skazany na karę dwóch lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres pięciu lat. W okresie próby powód został skazany na kolejną karę jednego roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres pięciu lat. Fakt ponownego skazania wnioskodawcy spowodował, że Sąd Rejonowy w Toruniu postanowieniem z 19 stycznia 2015 r. zarządził wykonanie kary dwóch lat pozbawienia wolności na podstawie art. 75 § 1 k.k., przewidującego w takiej sytuacji obowiązek zarządzenia wykonania kary.

Na skutek zażalenia powoda Sąd Okręgowy w Toruniu postanowieniem z 17 marca 2015 r. utrzymał w mocy zarządzenie wykonania kary. Sąd ten uwzględnił, że 9 lutego 2015 r. (tj. już po zarządzeniu wykonania kary w pierwszej instancji) art. 75 § 1 k.k., utracił moc na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 17 lipca 2013 r., SK 9/10, *„w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości odstąpienia przez sąd od zarządzenia wykonania kary w sytuacji, gdy wobec skazanego ponownie orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania”*. Jednak Sąd odwoławczy uznał, że i tak należało zarządzić wykonanie kary. Sąd nie wskazał przy tym w uzasadnieniu podstawy prawnej do zarządzenia wykonania kary, tj. czy jest nią art. 75 § 1 k.k. wskazany przez Sąd Rejonowy w Toruniu (obligatoryjne zarządzenie wykonania), czy art. 75 § 2 k.k. (fakultatywne zarządzenie wykonania).

Na skutek wniosku powoda o wznowienie postępowania wykonawczego Sąd Apelacyjny w Gdańsku postanowieniem z 18 maja 2016 r. wznowił postępowanie na podstawie art. 540 § 2 k.p.k. (tj. z powodu orzeczenia TK derogującego przepis prawny, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie), uchylił postanowienie Sądu Okręgowego w Toruniu z 17 marca 2015 r. i polecił temu Sądowi ponowne rozpoznanie zażalenia powoda. Sąd Apelacyjny w Gdańsku uznał, że na skutek wyroku TK w okresie od 9 lutego do 4 kwietnia 2015 r. art. 75 § 1 k.k. nie obowiązywał

w ogóle (w dniu 4 kwietnia 2015 r. weszła w życie nowelizacja art. 75 § 1 k.k. wykonująca wyrok TK z 17 lipca 2013 r., tj. ograniczająca obligatoryjne zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności do przypadku skazania na bezwzględną karę pozbawienia wolności). Sąd Apelacyjny wskazał, że z uchylonego postanowienia SO w Toruniu nie wynika, co było podstawą prawną utrzymania w mocy zarządzenia wykonania kary: nieobowiązujący art. 75 § 1 k.k., czy obowiązujący art. 75 § 2 k.k.

W związku z uchyleniem postanowienia SO w Toruniu z 17 marca 2015 r. powód 23 maja 2016 r. został zwolniony z zakładu karnego, w którym był osadzony od 6 czerwca 2015 r.

Ponownie rozpoznając zażalenie powoda na zarządzenie wykonania kary, Sąd Okręgowy w Toruniu postanowieniem z 19 lipca 2016 r. uchylił postanowienie Sądu Rejonowego w Toruniu z 19 stycznia 2015 r. o zarządzeniu wykonania kary i umorzył postępowanie wykonawcze ze względu na upływ terminu do zarządzenia wykonania kary (6 miesięcy od zakończenia okresu próby).

Oddalając powództwo skazanego, Sąd pierwszej instancji uznał, że najprawdopodobniej gdyby Sąd Okręgowy w Toruniu zastosował art. 75 § 1 k.k. w brzmieniu nadanym przez Trybunał Konstytucyjny lub badał konieczność zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności w świetle art. 75 § 2 k.k. i tak doszłoby do zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności.

Na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny w Gdańsku zaskarżonym wyrokiem zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji i zasądził odszkodowanie 12 473,42 zł oraz zadośćuczynienie 50 001 zł. Sąd przyjął za własne ustalenia Sądu pierwszej instancji i uznał, że sąd rozpoznający powództwo z art. 417¹ § 2 k.c. nie może badać, jakie hipotetyczne rozstrzygnięcie zapadłoby w postępowaniu karnym, gdyby sąd ten prawidłowo zastosował przepisy Kodeksu karnego.

W skardze kasacyjnej pozwany Skarb Państwa zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego:

1) art. 361 § 1 w zw. z art. 417¹ § 2 k.c. przez przyjęcie adekwatnego związku przyczynowego między wydaniem prawomocnego orzeczenia, uznanego za niezgodne z prawem, a szkodą, mimo iż sąd karny umorzył postępowanie wykonawcze wyłącznie ze względów formalnych, a w uzasadnieniu stwierdził

materialnoprawne przesłanki do zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie art. 75 § 2 k.k.;

2) art. 417¹ § 2 w zw. z art. 445 § 2 k.c. przez przyznanie rażąco wygórowanego zadośćuczynienia mimo podstaw do jego miarkowania ze względu ziszczenie się materialnoprawnych przesłanek do zarządzenia wykonania kary.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Na podstawie art. 417¹ § 2 k.c., w przypadku stwierdzenia we właściwym postępowaniu niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia lub ostatecznej decyzji, poszkodowany tym orzeczeniem lub decyzją może dochodzić od Skarbu Państwa odszkodowania, a w razie niezgodnego z prawem pozbawienia wolności także zadośćuczynienia (art. 445 § 2 k.c.). Z aktu stwierdzającego niezgodność z prawem orzeczenia lub decyzji może wynikać, że nie było podstaw do wydania orzeczenia lub decyzji naruszających prawo albo może on wskazywać jedynie na wydanie orzeczenia lub decyzji z uchybieniami powodującymi konieczność ponownego rozpoznania sprawy. W tym drugim przypadku niekiedy nie dochodzi do ponownego rozpoznania sprawy z przyczyn formalnych, np. upływu terminu do zarządzenia wykonania kary jak w niniejszej sprawie. W orzecznictwie istnieje rozbieżność, czy w takiej sytuacji sąd rozpoznający powództwo oparte na art. 417¹ § 2 k.c. ma badać, jakie orzeczenie cywilnoprawne lub decyzja administracyjna zostałyby wydane, gdyby organ wydający orzeczenie lub decyzję nie dopuścił się uchybień stwierdzonych we właściwym postępowaniu, o którym mowa w tym przepisie (zob. wyrok SN z 22 marca 2019 r., IV CSK 412/17, i powołane tam orzecznictwo).

Jednak w niniejszej sprawie powód wywodzi swoje roszczenie z zarządzenia wykonania kary w postępowaniu karnym wykonawczym. Stwierdzenie, że za dany czyn powinna zostać wymierzona konkretna kara lub istnieją podstawy do zarządzenia wykonania kary, może nastąpić tylko w postępowaniu karnym, w tym w karnym wykonawczym. Subsumpcja, czyli przypisanie ustalonemu stanowi faktycznemu określonych konsekwencji prawnych, w prawie karnym różni się istotnie od subsumpcji w prawie cywilnym i administracyjnym.

Wymiar kary oraz sama decyzja, czy mimo udowodnienia winy wymierzyć karę, są wysoce ocenne i sąd rozpoznający roszczenie odszkodowawcze nie może antycypować wymiaru kary. Dotyczy to także orzeczeń w postępowaniu karnym wykonawczym, zwłaszcza w przypadku nieobligatoryjnego zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności. Specyfika tych decyzji sprawia, że mogą być podejmowane tylko w postępowaniu karnym (art. 1 k.p.k. i art. 1 k.k.w.), bez możliwości hipotetycznego ustalenia, iż w braku przeszkód formalnych zapadłoby orzeczenie takie samo, jak uchylone na skutek wznowienia postępowania.

Wśród decyzji administracyjnych są także decyzje wymierzające kary finansowe o charakterze zbliżonym do kar wymierzanych w postępowaniu karnym. Poza zakres niniejszej sprawy wykracza rozstrzygnięcie, czy po stwierdzeniu nieważności takiej decyzji i braku ponownego merytorycznego rozpoznania kwestii kary sąd rozpoznający powództwo z art. 417¹ § 2 k.c. może ustalać treść hipotetycznej decyzji w sprawie kary.

W prawie cywilnym niektóre orzeczenia także oparte są na przesłankach ocennych, np. w przedmiocie zadośćuczynienia. Nawet w przypadku roszczenia, którego rozmiar jest ściśle określony przez prawo, istnieje możliwość odmowy jego uwzględnienia lub miarkowania na podstawie art. 5 k.c. Jednak w procesie o odszkodowanie od Skarbu Państwa za niezgodne z prawem zasądzenie przez sąd świadczenia, którego dłużnik już nie może odzyskać od wierzyciela i nie ma możliwości ponownego merytorycznego orzeczenia o tym roszczeniu, sąd ustalałby hipotetyczne ponowne rozstrzygnięcie w postępowaniu cywilnym, takim samym, w którym doszło do wydania orzeczenia, uznanego następnie za niezgodne z prawem.

Sąd drugiej instancji nie naruszył art. 361 § 1 k.c. przez zaniechanie ustalenia, jak zostałoby rozpoznane zażalenie powoda na zarządzenie wykonania kary, gdyby w chwili orzekania nie upłynęło ponad 6 miesięcy od zakończenia okresy próby. Nie jest normalnym następstwem uchylenia orzeczenia karnego na skutek wznowienia wydanie następnie takiego samego orzeczenia, ponieważ sąd w postępowaniu cywilnym nie jest uprawniony do ustalenia hipotetycznego rozstrzygnięcia, które zapadłoby w postępowaniu karnym w razie braku przeszkód formalnych.

Skarżący zarzucił także brak miarkowania zadośćuczynienia ze względu ziszczenie się materialnoprawnych przesłanek do zarządzenia wykonania kary. Jak wyżej wskazano, sądy powszechne w niniejszej sprawie nie były uprawnione do badania, czy wykonanie kary powinno zostać zarządzone na podstawie art. 75 § 2 k.k. Tym samym zadośćuczynienie nie może zostać uznane za wygórowane z powodu istnienia materialnoprawnych przesłanek do zarządzenia wykonania kary 17 marca 2015 r. (data rozpoznania zażalenia powoda na zarządzenie wykonania kary).

W konsekwencji skarga kasacyjna nie miała uzasadnionych podstaw, w związku z czym podlegała oddaleniu, o czym orzeczono na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

Za sporządzenie odpowiedzi na skargą kasacyjną pełnomocnikowi powoda przysługują koszty nieopłaconej pomocy prawnej w wysokości określonej w § 4 ust. 2 i 3, § 8 pkt 6 oraz § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu.

[SOP]

[ał]